

НОВА
УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРА:
ПОМІЖ
УБИВЦЯМИ
МАТЕРІВ І
МАТЕРЯМИ-
УБИВЦЯМИ

- ▶ ЛЕКЦІЯ
- ▶ 24 березня 2021 року
- ▶ 10.45 - 12.15
- ▶ (Київський час)
- ▶ ВРОЦЛАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГАЛИНА ХОМЕНКО

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ

ПЛАН

- ▶ Перетин означень «нова література» та «простір убивства матерів / матерів-убивць». Нова література як література «переходової доби». Матрицид революції та його міфологічні безодні. Ніцшеанський фокус матрициду в еллінській трагедії та ідея «ad fontes!» літератури «розвинених інтелектів» в Україні.
- ▶ Вітчизняне літературознавство про матрицид 1920-х. Феномен Миколи Хвильового. Наближення до Василя Стефаника.
- ▶ Матрицид і (пост)сучасна гуманітаристика. Жак Дерріда, Жак Лакан, Жиль Дельоз, Юлія Крістева, Міглена Ніколчина тощо.
- ▶ (Пост)сучасна оптика матрициду Василя Нефеліна, Василя Стефаника, Миколи Хвильового.
- ▶ Матрицид української літератури «переходової доби» в контексті світової літератури матеревбивць. «Мати» Станіслава Віткевича.

«Романтику вітаїзму утворюють не “енки”, а комунари. Вона, як і всяке мистецтво, для розвинених інтелектів. Це сума нового споглядання, нового світовідчуження, нових складних вібрацій. Це мистецтво першого періоду азіатського ренесансу. З України воно мусить перекинутися у всі частини світу й відіграти там не домашню роль, а загальнолюдську.

Отже, час романтики вітаїзму - доби горожанських війн.

Отже, її художня природа - бойовий “ідеалізм” в лапках молодого класу - пролетаріату».

Хвильовий М. Камо грядеши. Памфлети. Харків: книгоспілка, 1925. С. 37.

- «Коли ми, припустім, беремо Ніцше, його Morgenröthe і зустрічаємо такий рядок із ригведи: “єсть багато вранішніх зір, які ще не світили”, то, щоби вяснити сенс присутності в цій книзі індійського гімну, нам доведеться увійти в лабіринт факторів, які розташувались за тридев’ять земель від свого економічного базису».
- Хвильовий М. Думки проти течії. Памфлети. Харків: ДВУ, 1926. С. 42.

ФРІДРІХ НІЦШЕ →
МОДЕРНІЗМ

ТРАГІЧНЕ МИСЛЕННЯ =
ДІОНІСІЙСТВО +
АПОЛЛОНІВСТВО

ТРАГІЧНЕ МИСЛЕННЯ ?
МАТРИЦИД

- **Володимир Юринець:** «Оповідання “Я” є величезна психічна помилка, не казати вже про його велику соціальну шкідливість; воно все побудоване на протиріччю між зовнішньою рішучістю й прецизією в діяннях і нечуваним внутрішнім розладдям і хаотичністю. Така диспропорція в життю неможлива; можлива вона тільки в перспективі романтичного культу своєї психіки, як чогось самовистарчального, закохання в собі, що веде до байдужности до всього зовнішнього, до того *невинного цинізму*, про який говорить Ніцше. І дійсно, багато місць “Я” нагадує мотив “блідого вбивця” німецького автора - декадента».

- Юринець В. Микола Хвильовий як прозаїк. *Червоний шлях*. 1927. № 1. С.266-267.

- ▶ **Юрій Безхутрий:** «Божевілля - то ж сама смерть, що можна вважати карою за злочин “я”, який стосується фундаментальних, онтологічних основ буття, відмова від Бога як символу універсальної справедливості й моральності. Убивство матері стає жахливим апогеєм боротьби за утвердження того безблагодатного світу, який узявся будувати я. Тому його свідомість темна, мозок розірваний, а сам він потрапляє в зачароване коло, з якого немає ніякого виходу».
- ▶ **Безхутрий Ю.** «... Я просто фіксував настрої тридцятих років». *Хвильовий М. Повне зібрання творів: у 5-ти т. Київ: Смолоскип, 2018. Т. 3. С. 9.*

► **Ярослав Поліщук:** «У цьому випадку цікаві не так точки збігання, як не менш прикметні, зрештою, відступи від **тексту-еталону** або зумисні провокації щодо його смислових акцентів, які, поставлені в інший контекст (епохи, соціуму, психотипу), оновлюються, зазнають специфічного перекодування. Такі ефекти випадає означити як **інверсивні**, а їхня функція полягає у цілеспрямованому відсвіжуванні та верифікації образних конотацій, що були вже закріплені в літературній традиції. [...] У творі М. Коцюбинського, попри безумовний трагізм, наголошується оптимістичне сприйняття життя, відображене в символі “цвіту яблуні”...

► Свідомість героя М. Хвильового радше тяжіє до Танатосу, ніж до Еросу, якщо скористатися з категорій З. Фрейда, вона зламана й заражена смертю»

► Поліщук Я. Інверсія смислів у текстовому діалозі (М. Коцюбинський - М. Хвильовий). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Vol. 2. P. 276.

Віра Агеєва: «Матеревбивство стає тут інваріантом самогубства, знищення отої “другої частини” душі - і цей символічний епізод письменник повторює, варіює у кількох наступних творах.

[...]

Фінал новели... це момент цілковитого торжества злого духа, це оцінка досвіду революції як досвіду розтлінного, зловісного».

Агеєва В. Елегія для безґрунтовних романтиків. *Арабески Миколи Хвильового*. Київ: Грані-Т, 2010. С. 12.

Леонід Плющ: Гріхопадіння від мислі: постріл у скроню жінки (амазонянка теж мчить із простріленою скронею) - реакція на початок гріха у «триглодитну епоху» (лімурійську): «Мислення в цю добу було властиве саме жінкам».

Плющ Л. Його таємниця, або Прекрасна ложа Хвильового. Київ: Факт, 2006. С. 632.

Галина Хоменко: «А бути причетним до таємниці Андрюші з новели “Я (Романтика)” (1924) ..., значить, щонайменше, відкрити амбівалентний сенс за очевидним. Тут і висунення історії чека в потаємне єгипетсько-халдейське минуле всесвіту, і ризик повороту до моменту, коли в добуквенному письмі “природність стримує дух, захаращує його, примушує його до напруги механічної пам’яті, яка заплуталась в безмежній полісемії” [Деррида Ж. Поля філософії / пер. с фр. Москва: Академический проект, 2012. С. 126]»

Хоменко Г. Маневри морібундуса як експерименти з перекресленням: досвід Миколи Хвильового. *IX Міжнародний конгрес українців. Літературознавство. Збірник наукових статей (До 100-річчя НАН України)*. Київ: ІМФУ, 2018. С. 172-173.

Степан Процюк про матір у Василя Стефаника: МАТИ - ГОЛОВНА ЖІНКА ЖИТТЯ

«Знав найважливіше - він є маленькою людиною, що має гідність» /// біла мамина сорочка.

Процюк С. Троянда ритуального болю: роман про Василя Стефаника. Київ: ВЦ «Академія», 2010. С.15. (Серія «Автографи часу»).

Жиль Дельоз: «Матери и сёстры - именно эта вторая женская власть (или вторая степень женского) предназначена для того, чтобы осуждать нас, возлагать на нас ответственность. Это твоя вина, говорит мать, ты виноват, что у нас нет лучшего сына, более уважительно относящегося к собственной матери и в большей мере осознающего свое собственное присутствие. Это твоя вина, говорит сестра, что я не стала красивее, богаче и желаннее, чем есть. Вменение ущерба (torts) и ответственности, раздраженный упрёк, непрерывные обвинения, злопамятность - таково благочестивое истолкование существования».

Делёз Ж. Ницше и философия / пер.с фр. О. Хомы под ред. Б.Скуратова. Москва: Ad Marginem, 2003. С. 70

Жак Деррида: «Матереубийство и утрата корней, разрыв с принадлежностью, прерывание некоторого рода общественного договора, который отдает право государству, нации и, шире, философскому сообществу как сообществу рациональному и логоцентрическому»

Деррида Ж. Эссе об имени / пер. с фр. Н. Шматко, 1998. Москва: Институт экспериментальной социологии; Санкт-Петербург: Алетейя, 1998. С. 111 (серия «Gallicinium»).

Жак Лакан: «То, что мы находим в законе инцеста, располагается как таковое на уровне бессознательных отношений с *das Ding*, Вещью. Желание матери не может быть удовлетворено, потому что оно знаменует собой конец, границу, упразднение всего мира требования - того мира, где выстраиваются глубинные структуры человеческого бессознательного. И поскольку принцип удовольствия, в силу предназначенной ему роли, обрекает человека на поиски чего-то такого, что он должен вновь обрести, но при этом не способен достичь, именно тут кроется самое главное, та внутренняя пружина, тот связующий принцип, который именуется *законом запрета на инцест*».

Лакан Ж. Этика психоанализа. Семинары: Книга VII (1959-60) / пер. с фр. А. Черноглазова. Москва: Гнозис, Логос, 2006. С. 92.

Библиотека
психоанализа

Юлия
Кристева

Ч
ерное солнце

Депрессия
и меланхолия

- Юлія Кристева: *das Ding=jouissance* (домовленнева чуттева насолода-єдність)
- МАТРИЦИД ЯК НЕОБХІДНІСТЬ / ДЖЕРЕЛО ТВОРЧОСТІ:
 - «Для мужчины и для женщины потеря матери является биологической и психической необходимостью, первой вехой автономизации. Убийство матери - наша жизненная потребность, условие *sine qua non* нашей индивидуации; главное - чтобы оно осуществлялось оптимальным образом и могло подвергаться эротизации: либо потерянный объект должен обнаружиться в качестве эротического объекта (таков случай мужской гетеросексуальности и женской гомосексуальности), либо потерянный объект должен переноситься в невероятном символическом усилии, начинанием которого можно только восхищаться,- в усилии, которое эротизирует другого (другой пол - в случае гетеросексуальной женщины) или же преобразует в “сублимированный” эротический объект культурные конструкции (здесь можно вспомнить об инвестированиях мужчинами и женщинами социальных связей, интеллектуальных и эстетических производств и т.д.)».
- Кристева Ю. Черное солнце: Депрессия и меланхолия / пер. с фр. Д. Кралечкина. Москва: «Когито-Центр», 2010. С. 37-38. (Библиотека психоанализа).

- «... подобный триумф над печалью становится возможным только благодаря способности Я идентифицироваться уже не с потерянным объектом, а с некоей третьей инстанцией - отцом, формой, схемой. Такая идентификация, являясь условием позиции отказа или маниакальной позиции (“Нет, я не потерян; я призываю, я означиваю, при помощи знаков и ради самого себя я заставляю существовать то, что отделено от меня”) - ее можно назвать фаллической или символической - обеспечивает вступление субъекта в универсум знаков и творчества. Отец, поддерживающий этот символический триумф, - это не эдипов отец, а “воображаемый отец” или, как говорил Фрейд, “отец из индивидуальной предыстории”, который гарантирует первичную идентификацию. Однако, абсолютно необходимо, чтобы этот отец из индивидуальной предыстории мог обеспечить роль Эдипова отца в символическом Законе, поскольку именно на основе гармоничной смеси этих двух ликов отцовства абстрактные и произвольные знаки коммуникации могут связаться с аффективным смыслом доисторических идентификаций, а мертвый язык депрессивного человека - получить потенциал приобретения живого смысла в связи с другими людьми».

- Кристева Ю. Черное солнце: Депрессия и меланхолия / пер. с фр. Д. Кралечкина. Москва: «Когито-Центр», 2010. С. 33. (Библиотека психоанализа).

Миглена
НИКОЛЧИНА

ЗНАЧЕНИЕ И МАТЕРЕУБИЙСТВО

Традиция матерей в свете Юлии Кристевой

ИДЕЯ-ПРЕСС

- Міґлена Ніколчина :

- Продоження думки Юлії Крістевої про фантазматичне матеревбивство як умову індивідуації:
«Поскольку в мире фантазии отделение и утрата выглядят как смерть, наиболее фундаментальная психическая проблема, которую надо решить потенциально говорящему существу - отделение от архаической матери, - выглядит как убийство».

- Ніколчина М. Значение и матереубийство. Традиция матерей в свете Юлии Кристевой / пер. с англ. З. Баблюяна. Москва: Идея-Пресс, 2003. С. 14.

ПРОТИ БАТЬКОВБИВСВА: інкорпорація братами-вбивцями тіла батька / неможливість інкорпорації тіла матері; *аб'єктивність*.

«Необходимость матереубийства, “актуальная для обоих полов”, устанавливает говорящее существо ценой радикальной окончательности отторжения матери. Отцеубийство производит родословную; матереубийство увековечивается как истирание “имени матери”»

«ОТЦЕУБИЙСТВО И МАТЕРЕУБИЙСТВО НЕ СИММЕТРИЧНЫ».

Николчина М. Значение и матереубийство. Традиция матерей в свете Юлии Кристевой / пер. с англ. З. Баблюяна. Москва: Идея-Пресс, 2003. С. 15.

ПРОТИ ТЕОРІЇ «СТРАХУ ВПЛИВУ» / «СТРАХ
АВТОРСТВА» ТА «КОМПЛЕКС ЖІНОЧОЇ
АФІЛІАЦІЇ».

Матрицид у Крістєвої =
«интертекстуальность как прыжок из одного
кода в другой.....».

Николчина М. Значение и матереубийство. Традиция
матерей в свете Юлии Кристевой / пер. с англ.
З.Баблюяна. Москва: Идея-Пресс, 2003. С. 8.

«Поэт и мыслитель пустоты
обладает привилегированным
доступом к осознанию того, что
“Матери мертвы”».

Николчина М. Значение и матереубийство.
Традиция матерей в свете Юлии Кристевой /
пер. с англ. З. Баблюяна. Москва: Идея-Пресс,
2003. С. 16.

Василь Нефелін

- ▶ Одна тільки думка: - заступи й помилуй безневинну дитину! Воно ж бо маленьке, синьооке, волосся на голові кучерями вже береться, - помилуй дитину!
- ▶ В темноті не помітно, що Юрчика обличчя почервоніло, налялося кров'ю; хлопець до стіни притиснутий, ворухнутися не може. Якесь драння голову закрило; на печі сохло, впало й закрило.
- ▶ ... Ех, стоїть на дворі пощеплений горіх, не спить у хаті зажурена Мотря, шпурляє вітер перебитими гілочками, як шпурляють думки неспокійні; і над усім ніч осіння, ще й з гуком дубовим. Юрчик посинів...
- ▶ А мати все ближче й ближче до стіни; своїм тілом дитину захищає.
- ▶ [...]
- ▶ Горіх улюблений був Мотриноного маленького, - вона тепер Юрчика на двір і погулять не виносила; як дізнається - дерево хтось поламав - тоді що?
- ▶ [...]
- ▶ Мотря злякано перехрестилась.
- ▶ Нефелін В. Мати (Образок із минулого). *Плужанин*. 1926. № 1. С. 13.

- ...Мама вбита. У мами грязь в'їлась в долоні, - за що її вбили ? Хто дасть чисту сорочку, коли приїду у відпуск? ... Треба скінчить...

- Нефелін В. Новели. 1. Звір обхопив. *Плужанин*. 1925. № 4. С. 12.

-

• Максим лежав і думав, бо не спалося. Так, думав про все. Батько вчора казав, що незабаром покидає сім'ю. І це-ж логічно: він культурна людина, - а мати проста жінка. Пригадалося, - батько говорив раз: “я не можу любити жінки, бо у неї груди довгі”. Тим більше логічно... А куди він, Ваня й мама дінуться? Під тин? Правильно, це по законам життя. Хто ж винен у цій історії? Батько, - ні, він по своєму правий; його почуття скеровано лише в один бік. Йому треба маленькі груди. Мама винна! - О, як-би всі виконували так свої обов'язки! Вона проста, - значить міцніше держиться правил родинного життя. За що вона мучиться?

• Нефелін В. Новели. 2. Нічна історія. *Плужанин*. 1925. № 4. С. 14.

- **Василь Стефаник**
- То моя мама стояла два дні коло одвірка смутна і скривджена на своїй честі, а мої сестри сльозами прали пелінки байстрюкові. А батько не входив тижнями до хати, лиш на дворі їв свій сухий кавалок хліба. Піп у церкві прокляв мене, люди минали мене. Такого тягару скала на собі не здержала-б! І я лиш тому не скочила в Дунай, бо мій байстрюк шовковими очима сміявся до мене. Вона захопила дитину, притиснула її до себе та приповідала: – Хто-б мені дав таку міць, щоби я тепер вийшла на двір, щобим загостила ніж та застромила йому в саме серце. Ой, боже, ти даєш принуку до гріха, але не даєш сили змити гріх. Не вб'ю тебе, небоже, хоча чую в собі мус, моє серце трясеться, як павутина на вітрі, ох, коби я могла вийняти своє серце і запхати тобі його в горло, щоби ти вмирав з двома серцями, а я без одного.
- Стефаник В. Гріх. *ВАПЛІТЕ*. 1927. № 3. С. 43.

- **Василь Стефаник**

- Тобі, небого, життя скінчилося серед нас, я дорого заплатила за це тріло, насип його в московську гарбату, випий і зараз спокутуєш гріхи. — Я тебе гарно вберу, я тебе гарно поховаю і змажеш ганьбу з нас старих і свого хлопця. Катерина, як бліда тінь, вийшла до хорім і пропала. Мати довго сиділа на тонких полотнах та яскравих коверцях. Взяла костур, замкнула хату і ідучи до себе, шептала: — Боже, за які то гріхи так мене караєш і мої діти. А коло церкви стару Верижиху обминали люди, бо чули, що Катерина повісилася з її намови. І каже Верижиха до них: — То як моя Катерина жила, то вас приходило сто на день і приповідали-сте: “А вона ганьбить нас, а вона забирає найліпші коні з москалем до міста, а вона каже, в кого гроші, в кого худоба, а вона спить у чужих перинах, а вона дзуркотить нарабованими перлами”. Мій старий тижнями не входив до хати, щоби не дивитися на святі образи... А тепер, коли я її післала на смерть, то чого ви бестії, ще хочете від мене. Лише підховаю її хлопця і піду тою самою дорогою, що й вона.

- Стефаник В. Мати. *ВАПЛІТЕ*. 1927. № 3. С. 46.

«Я» (РОМАНТИКА)

«Цвітові яблуні»

З далекого туману, з тихих озер загірної комуни шелестить шелест: то йде Марія. Я виходжу на безгранні поля, проходжу перевали і там, де жевріють кургани, похиляюсь на самотню пустельну скелю. Я дивлюся в даль. - Тоді думка за думкою, як амазонянки, джигітують навколо мене. Тоді все пропадає... Таємні вершники летять, ритмічно похитуючись, до одрогів, і гасне день; біжить у могилах дорога, а за нею - мовчазний степ... Я одкидаю вії і згадую... воістину моя мати - втілений прообраз тієї надзвичайної Марії, що стоїть на гранях невідомих віків. Моя мати - наївність, тиха жура, добрість безмежна. (Це я добре пам'ятаю!). І мій неможливий біль, і моя незносна мука тепліють у лампаді фанатизму перед цим прекрасним печальним образом. С.13

.....

Тускло горить лампада перед образом
Марії. Перед лампадою, як різьблення
стоїть моя зажурена мати.

Але я вже нічого не думаю: мою голову
гладить тихий голубий сон.

Хвильовий М. «Я» (Романтика). *Гарт*.
Альманах. Харків: Гарт, 1924. С. 18

ЕПІГРАФИ ДО КНИГИ «ОСІНЬ» (1924)

Із Володимира Сосюри:

Так ніхто не кохав, через тисячу літ
Лиш приходить подібне кохання

Із мого листа:

... і Франція. Париж. - Але навіть
останній скептик - Анатоль Франс -
покинув сумніви. Милий друже: осінь
то - спостереження.

Хвильовий М. *Осінь. Етюди 1922-1923 років.* Харків:
Червоний шлях, 1924.С. 1.

Станіслав Віткевич:

Леон до матері та Софії: Якби не я, то ви обидві були б звичайним продуктом дрібноміщанського, бездушного життя, трагічного лише в його безмірній дріб'язковості і пласкості. Я просвітлюю все це іншим світлом вищого порядку і я даю підсилюючий фон цій трагедії холодного супу і хворих очей матері, її рук, стомлених в'язанням. Я той, хто надає цьому вищій сенс. Ах! Вона цього ніколи не зрозуміє. Навіть якщо моя ідея є нісенітницею, я великий, як вампір - а вони?!

Віткевич С. Мати. *Вінт чи брудж - this is the question* / пер. з поль. М. Барбара. Київ: Темпора, 2013. С. 185.

▶ ДЯКУЮ ЗА
ПРОПОЗИЦІЮ
ПРОЧИТАТИ ЛЕКЦІЮ НА
ТАКУ НЕПРОСТУ ТЕМУ.

▶ ДЯКУЮ ВСІМ, ХТО
ПОДАРУВАВ МЕНІ СВІЙ
ЧАС.

▶ НАЙБІЛЬШЕ ДЯКУЮ
ТИМ, У КОГО
СПАЛАХНУЛО БАЖАННЯ
ПРОДОВЖИТИ ДУМАННЯ
НАД ПРОБЛЕМОЮ.